

## Dehen Altınır'in *Sevgili Üniversite* Romanında Kurmaca Gerçeklik Üzerine\*

Tevfik Ekiz  
Çankaya Üniversitesi

**ÖZET** Bildiride, 'Kurmaca' ve 'Gerçeklik' kavramları Dehen Altınır'in *Sevgili Üniversite* romanından hareketle irdelenmiştir. Roman, 1933 yılı Nazi iktidarı sonrası Almanya'dan ve Almanca konuşulan ülkelerden Türkiye'ye gelen ve Türk üniversitelerinin gelişimine katkı sağlayan çoğu Yahudi asıllı göçmen üniversite hocalarının Türk üniversitelerindeki yaşantılarını ve o dönemi konu edinmektedir. Çalışma, romanın kurmaca gerçeklik kavramı temelinde ele alınması gerektiğini amaçlamaktadır. Bir başka deyişle, Yahudi bilim insanlarının ülkemizde yaşadıkları gerçek/lik/lerle, romandaki gerçek/lik/ler arasında koşutluk/lar kurmaya çalışmanın kurmaca bir uğraş olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

**ANAHTAR KELİMELE**R roman, kurmaca, gerçeklik, alımlayıcı

**ABSTRACT** In this paper the concepts of 'fiction' and 'reality' are analyzed on the basis of Dehen Altınır's novel *Sevgili Üniversite*. The novel takes as its subject the period when a number of academics, mainly of Jewish background, came to Turkey from Germany and other German-speaking areas after the rise of the Nazis in 1933. The novel depicts their experiences and their contribution to the development of Turkish universities. This study aims to show that the novel must be understood in terms of the relationship between 'fiction' and 'reality'. In other words, the attempt is made to demonstrate that it is itself a work of fiction to compare the realities of the experiences of the Jewish academics in Turkey with the realities as they are presented in the novel.

**KEYWORDS** novel, fiction, reality, reader

*“Edebiyatla uğraşanlar, insana ait bilgiyle ve sezgiyle dünyaya gelirler. O zaman da ne yaşlarının insanı olurlar ne de gündelik hayatın.”*

Hasan Bülent Kahraman<sup>1</sup>

Roman türü, yazarlar ve edebiyat bilimciler tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.<sup>2</sup> Her tanım, romanın belirli özelliklerine vurgu yapsa da tüm tanımlamaların

\* Bu çalışma, Trakya Üniversitesi tarafından 18-20 Ekim 2012 tarihinde Edirne'de düzenlenen “12. Uluslararası Dil Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu”nda sunulan bildiri temellidir.

1. Ayşe Arman, Hasan Bülent Kahraman ile röportaj, *Hürriyet Gazetesi*, 11 Ekim 2014.
2. Roman tanımları, Roman üzerine yazılar için bkz., Selçuk Çıkla, “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik,” *Hece: Türk Romanı Özel Sayısı*, Özel Sayı 4, Eklerle 2. Basım (Ankara, 2010), ss.104-123; Braak Ivo, *Poetik in Stichworten. Literaturwissenschaftliche Grundbegriffe. Eine Einführung* (Hirt: Unterägeri, 1990); Otto F. Best, *Handbuch literarischer: Fachbegriffe; Definitionen und Beispiele* (Fischer, Frankfurt am Main: Fischer 1987); Jose Ortega y Gasset, romanı "ağırdan alan ve ağırdan almak zorunda olan bir tür" olarak tanımlar. Bkz., Jose Ortega y Gasset, *Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler* [çeviren Neyyire Gül Işık] (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012), s.67.

ortak özelliklerinden biri de onun ‘kurmaca’, Nermi Uygur’un nitelendirmesiyle ‘uydurusal’ oluşunda yoğunlaşmaktadır.<sup>3</sup> Özellikle de bu yönüyle romanın sınırlarının çizilmesi güçleşmektedir. Bu bağlamda roman türüyle birlikte öne çıkan ‘kurmaca’ kavramının açıklığa kavuşturulması bir zorunluluk olarak görünmektedir. ‘Kurmaca’yı yaygın kullanımıyla kısaca “Gerçeklik”in karşıtı olarak tanımlarsak, bu kez de ‘Gerçeklik’in ne olduğunun tanımlanması, irdelenmesi doğal olarak gerekmektedir. Öncelikle “kurmaca”ya bakalım: Latince ‘biçim verme’, ‘oluşturma’ anlamlarındaki ‘fingere’den gelen, Almandaki ‘Fiktion-fiktiv’ ve ‘Fiktionalität-fiktional’ kavramlarının büyük ölçüde eş anlamlı kullanıldıkları görülmektedir.<sup>4</sup> Benzer şekilde dilimizde de bu kavramlara karşılıkların hem isim hem de sıfat olarak eş anlamlı kullanıldıklarını görmekteyiz. Burada bir ayırma gitme açısından ‘kurgu’ ve ‘kurgusal’ın yanı sıra, Uygur’dan hareketle ‘Fiktion’ yerine ‘uyduruk’ isim olarak; ‘fiktiv’ yerine de ‘uydurusal’ sıfat olarak önerilebilir.<sup>5</sup> Benzer şekilde Fiktionalität-fiktional kavramlarını karşılamaya kalktığımızda, ‘kurmaca’ kavramının dilimizde hem isim hem de sıfat olarak kabul gördüğünü, isim olarak kullanımında daha ziyade bir ürüne, romana işaret ettiğini görüyoruz. “Gerçeklik”e gelince: Kurmacanın aksine, gerçeklikte ifadelerin doğru/lanabilirliği, gerçekle bağlantısının kanıtlanabilir olma koşulu vardır. “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik” başlıklı kapsamlı çalışmasında Selçuk Çıkla kurmaca ve gerçeklik kavramlarını ‘doğru’dan hareketle temellendirir.<sup>6</sup> Edebiyatın gerçeklikle olan ilişkisine gerçekçilik akımı bağlamında vurgu yapan Gürsel Aytaç da,

“Gerçekliği yansıtmak, gerçekliğe uygun bir kurmaca gerçeklik yaratmak, gerçekçiliğin temel eğilimi olmuştur. [...] var olması gerekeni, iyiyi, doğruyu, güzeli, sanatçının kendi açısından gördüğünü, soyutu dışında bırakan şeydir gerçeklik”<sup>7</sup>

diyerek, sanatçının malzemesine yaklaşımına dikkat çeker.

Şimdi kavramlara yoğunlaşmak yerine, kısaca roman türünü açıklamaya, tanımlamaya çalışalım; ancak bu uğraşın hiçbir zaman tam ve herkesi tatmin edici bir tanıma ulaşma iddiasında olmadığını burada belirtmek gerek. Tanımlamayı yapanın hangi filoloji alanından oluşuna göre, roman türü, genellikle tarihsel bir gelişim izlenerek ele alın-

3. Nermi Uygur, *İnsan Açısından Edebiyat* (İstanbul: Remzi, 1985), s.13.

4. Alo Allhemper, Norbert Otto Eke, *Literaturwissenschaft* (Paderborn: Wilhelm Fink Verlag, 2004), ss.92-94; Oliver Jahraus, *Grundkurs Literaturwissenschaft* (Stuttgart: Klett, 2008), ss.47-49.

5. Nermi Uygur, *İnsan Açısından Edebiyat*, s.13.

6. Bkz. Selçuk Çıkla, “Romanda Kurmaca ve Gerçeklik,” s.107.

7. Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler* (Ankara: Gündoğan, 1990) s.89.

maktadır. Genel olarak roman, halk dillerinde (lingua romana) yazılmış olan anlatı anlamında kullanılmıştır. Terim, Almandada da ilk önce bir dil anlamında kullanılmıştır. Batı'da roman türünün başlangıcı olarak kabul edilen *Don Kişot*'tan günümüz postmodern romanına kadar kurmaca bir tür olarak roman, çeşitli aşamalardan geçerek, biçim ve içerik açısından çeşitlenerek gelmiştir.<sup>8</sup> Şimdi yazar, roman ve alımlayıcı üçgeninde gerçeklik kavramına bakalım.

Kurmaca bir tür olarak tanımladığımız romanın, bir başka deyişle kurgulanmışın/kurgusalın/uyduruksalın içerisinde gerçek/lik aramak aslında bir paradokstur. Orhan Pamuk'un deyişiyse, "Romanı saflıkla hakikat sanıp kendini kaybederek seyretmekle, onun ne kadar hayal olduğunu düşünceli bir şekilde merak etmek, mantıksal olarak birbiriyle çelişir."<sup>9</sup> Pamuk'un roman okurken kafamızın yaptıklarından biri olarak sıraladığı "Ne kadarı hayal, ne kadarı yaşanmış?" sorusu gerçeklik peşinde sürekli meşgul eder beynimizi.<sup>10</sup> Ancak peşine düştüğümüz, aradığımız gerçek/lik yazarın, romanın, alımlayıcının mı, kimin gerçe/kli/ğidir? Felsefi bağlamda sorgulayacak olursak: gerçek olarak nitelendirdiğimiz nedir? Ayrıca gündelik yaşamın ele aldığı gerçek/lik/le kurmacanın, romanın ele aldığı gerçek/lik birbirinden doğal olarak farklıdır. Umberto Eco bu bağlamda okurun konumunu şu sözlerle özetler:

"Kurmaca anlatılarda gerçek dünyaya yapılan kesin göndermeler öylesine iç içe geçer ki, romanda bir süre kaldıktan ve haklı olarak fantastik öğelerle gerçekliğe yapılan göndermeleri birbirine karıştırdıktan sonra, okur artık kesin olarak nerede bulunduğunu bilemez."<sup>11</sup>

José Ortega y Gasset de başarılı bir romancıyı gerçeklik bağlamında şöyle tanımlar: "Ancak romanın dışında bıraktığı gerçekliği kendisi unutma ve böylece bize de unutturabilme yeteneğine sahip olan kişi romancıdır."<sup>12</sup> Ayrıca her alımlayıcının farklı bir alımlaması, dolayısıyla bir gerçe/kli/ği olduğuna göre, mutlak bir gerçek/lik/ten söz etmek de doğru olmayacaktır. Burada gerçek/liğ/in ne olduğunu bilmediğimiz, sadece varsaydığımız için, bunu, sözde gerçek/lik olarak da nitelendirebiliriz. Bu demektir ki okuyucu, alımlayıcı kadar sözde gerçek/lik; hatta okuma kadar sözde gerçek/lik vardır. Alımlayıcının beğendiği, zevkle okuduğu roman/lar kendi donanımı ölçüsünde kendi sözde gerçekliğiyle, alımlamasıyla kurmaca olanın, romanın gerçekliklerinin birbirine

8. Jale Parla, *Don Kişot'tan Bugüne Roman* (İstanbul: İletişim, 2000).

9. Orhan Pamuk, *Saf ve Düşünceli Romancı* (İstanbul: İletişim, 2011), s.22.

10. Orhan Pamuk, *Saf ve Düşünceli Romancı*, s.22.

11. Umberto Eco, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti* (İstanbul: Can Yayınları, 1995), s.142.

12. José Ortega y Gasset, *Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler*, s.87.

yakınlaşması, örtüşmesi oranında gerçekleşiyor denilebilir. Bu yönüyle gerçekliğin, alımlama kavramına olabildiğince yakın durduğunu da söyleyebiliriz.

Alımlayıcı; yani okur, bir anlatı metniyle karşı karşıya geldiğinde, Tahsin Yücel'in söylemiyle 'sapma ya da uygunluk' peşinde olmayacaktır. Ona göre,

"Yazınsal her zaman 'kurmaca'dır. [...] yazın gerçeğin bir parçası değildir, ondan bağımsızdır, gerçek göndergesi kendi kendisidir, tek bir saniyenin ve tek bir noktanın öyküsü olduğu zaman bile kendi kendisidir."<sup>13</sup>

Benzer şekilde okur, Eco'nun "kurmaca anlaşması" olarak nitelendirdiği temel kuralı, anlaşmayı peşinen kabul etmiş sayılır:

"Okur, kendisine anlatılanın hayal ürünü bir öykü olduğunu bilmelidir; ancak bu, yazarın yalan söylediğini düşünmesini gerektirmez. Searle'un belirttiği gibi, yazar gerçek bir beyanda bulunuyormuş gibi yapar. Biz de kurmaca anlaşmasını kabul eder ve onun anlattıkları gerçekten olmuş gibi davranırız."<sup>14</sup>

Jale Parla da Cervantes'in *Don Kişot*'una yazdığı önsözdeki okura hitabını "masum" bulmaz, onu "Bir anlaşma, uzlaşma, kontrat önerisi, bir okuma daveti" olarak değerlendirir.<sup>15</sup> İşte Dehen Altuner de *Sevgili Üniversite* başlıklı romanında bizi böylesine bir varsayıma, bir "kurmaca anlaşmaya" davet eder. Bu davet, kitabın kapağında "1933 üniversite reformunu ve o süreçte gelişen bir aşkı konu alan dönem romanı" üst başlığıyla yapılırken, romanın henüz yedinci sayfasında bu kez "Romanın kahramanları ve onların yaşadıkları hayal ürünüdür ancak arka planda tarihsel perspektif içinde gerçek kişilerden söz edilmiştir." tümcesiyle yinelenmektedir. Bu yineleme bir yandan romanın özünü, kurmacalığına, türüne yönelik ipuçları verirken, bir yandan da hayal ürünü yaşantılarla gerçek kişileri bir arada barındırarak, "Her yazın yapıtının, şu ya da bu ölçüde, dünyayı açıkladığı, yorumladığı, yerdiği ya da yücelttiği" gerçeğini de göz ardı etmememizi sağlar.<sup>16</sup>

Her iki davet cümlesini aynı zamanda "kurmaca anlaşma"sı yapılmış okurun yönlendirilmesi olarak da okumak mümkündür. Öncelikle yönlendirmelerden bağımsız, "1933 üniversite reformunu ve o süreçte gelişen bir aşkı konu alan dönem romanı" yani tarihsel bir roman olarak okuyalım. Pekâlâ bir aşk romanı, Türk üniversite geleneğine dö-

13. Tahsin Yücel, *Yazın, Gene Yazın* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995), s.18.

14. Umberto Eco, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, s.142. Alıntıda italik vurgulama alıntılanan kaynaktan aktarılmıştır.

15. Jale Parla, *Don Kişot'tan Bugüne Roman* (İstanbul: İletişim, 2000), s.24.

16. Tahsin Yücel, *Yazın, Gene Yazın*, s.18.

nük bir parodi gibi de okunabileceğini belirttiikten sonra, bir polisiye/dedektiflik romanı olarak da farklı okunabileceğini birkaç örnekleme göstermeye çalışalım:

237 sayfaya sığdırılmış bu ustalikle kurgulanmış romanı, öncelikle tarihsel bir roman olarak ele almaya çalışalım:

Yukarıdaki kurmacaya ilişkin saptamalardan sonra *Sevgili Üniversite*'nin tarihsel roman olarak okunduğunda ya da yazarının da “tarihsel perspektif içinde gerçek kişilerden söz edilmiştir” cümleleriyle göndermede bulunduğu ve kaynaklardan biri olarak gösterdiği çalışmadaki biyografilerle, bilgilerle koşutluk sağlansa dahi, gerçekliğinin tartışmalı olduğunu belirtmemiz gerekir,<sup>17</sup> çünkü yazar, kendi yaşam, akıl, bilgi süzgeçlerinden geçirerek, yorumlayarak yine sözde bir gerçek/lik yaratmıştır. Dolayısıyla bizim tarihsel gerçek/lik/lerle kurmaca gerçek/lik/ler arasında ilişkilendirmelerde bulunma çabamız da kurmaca uğraştan öte bir çaba olmayacaktır; ancak yine de “okur, yazınla yaşam arasındaki karşıtlığı bilsin, bilmesin, romanın eşliğinden içeri girer girmez, onu gerçekle özdeşleştirmeye başlar.”<sup>18</sup> Somutlayacak olursak: Roman, 1933 yılı Nazi iktidarı sonrası Almanya'dan göçe zorlanan ağırlıklı Yahudi asıllı bilim insanlarının Türkiye'nin bilimsel kalkınmasına katkı sağlamak üzere davet edilmelerini ve Türkiye'deki üniversitelerde, özellikle de kapatılan Darülfünun yerine açılan İstanbul Üniversitesi'ndeki yaşantılarını konu edinmektedir. Roman yazarının da Marmara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi'nde biyokimya profesörü oluşu, olasılıkla da Almanca eğitim görmüş olması, kimi bölüm girişlerinde belirttiği kaynaklar, alıntılar romanın tarihsel gerçekliğe uygun kurgulanışının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.<sup>19</sup> Bu bağlamda Aytaç, “edebi eserin oluşumunda öznel yaşantıların payı”na vurgu yapar ve

“Kurmaca, edebiliğin temelidir ve bunda gerçek gerçekliğin payı vardır, ama kurmaca gerçeklik esastır. [...] Yaratıcı yazar, öznel yaşantılarını, gözlemlerini, yaşayarak ve okuyarak edindiği deneyimi kurmaca gerçeklik katına aktarabilen sanatçıdır,”<sup>20</sup>

diyerek, kurmaca gerçeklik ve yaratıcılığa dikkat çeker.

17. Söz konusu kaynak için bkz., *Haymatloz. Exil in der Türkei. 1933-1945*. Schriftenreihe des Vereins Aktives Museum. Band 8, Berlin 2000. Aynı çalışma Türkçeye de 5-30 Haziran 2007 tarihleri arasında Millî Reasürans Sanat Galerisi'nde düzenlenen “Haymatlos. Özgürlüğe Giden Yol” sergisi kapsamında kısaltılarak çevrilmiştir. Bkz., *Haymatloz, Özgürlüğe Giden Yol* [çeviren Sezer Duru ve Yeşim Tükel Kılıç] (İstanbul: Millî Reasürans T.A.Ş, 2007).

18. Tahsin Yücel, *Alıntılar* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997) s.272.

19. Söz konusu kaynaklarda tam bir künye verilmemiş, sadece yazar, eser ismi ve sayfa belirtilmiştir. Örneğin Birinci Bölüm VI, s.72; İkinci Bölüm s.145.

20. Gürsel Aytaç, *Edebiyat Yazıları 1995-2000* (İstanbul: Multilingual, 2001), s.207.

Roman, “Onbeş Yıl Sonra” başlıklı başlangıç bölümü hariç, kronolojik kurgulanmıştır. 1951 yılı yazını anlatan bu bölüm, yine 1951 yılı yazının sürdürüldüğü bölümle bütünlük sağlar. “Onbeş Yıl Sonra” başlıklı bölümde romanın ana figürlerinden “Bembeyaz teni, kuğu gibi boynu, bakır rengi saçları, yüzüne yerleşmiş hüznüyle” betimlenen Hanna isimli Yahudi kökenli bilim kadınının iki meslektaşıyla birlikte, trenle Almanya’dan İstanbul’a yolculuğu geri dönüşlerle yansıtılır.<sup>21</sup> Bu geriye bakışlarda onun sürgünlük duygusunun ve Türkiye’ye bakışının izlerini şu cümlelerinde görmek mümkündür:

“Bu ülke ilk sürgün yeri miydi, büyük bilim kadını olma hayalini terk ettiği yer mi, yoksa birazcık evi miydi?”<sup>22</sup>

“–Madem köklerimden koparıldım o zaman köksüzlüğü, bir yere ait olmayışı kendi seçimimmiş gibi yaşamalıyım, bir seyyah gibi.”<sup>23</sup>

Romanın birinci bölümü Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde yer alan, Albert Einstein’ın OSE Dünya Birliği Şeref Başkanı<sup>24</sup> olarak yazdığı kabul edilen tarihsel bir mektupla (gerçek belge) başlar:

“Ekselansları Atatürk,  
OSE Dünya Birliği’nin şeref başkanı olarak, Almanya’dan 40 profesörle doktorun bilimsel ve tıbbi çalışmalarına Türkiye’de devam etmelerine müsaade vermeniz için başvuruda bulunmayı ekselanslarından rica ediyorum...”<sup>25</sup>

Söz konusu mektup ve tüm bölümlerin girişlerinde belirtilen tarihler ve alıntılar romanın, kurmaca metnin tarihsel gerçek/lik algısını pekiştirir niteliktedir. Örneğin, I. Bölümde (I. Karar, Eylül 1933) Nasyonal Sosyalistlerin arı bir ırk yaratma düşüncelerinin yansıması olarak, Yahudi kökenli bilim insanlarını işlerinden, ülkelerinden uzaklaştırmaları konu edilmektedir. Sivri sakallı, ince tel gözlüklü ufak tefek yapılı (Yahudi anıştırması) Profesör Goldhagen asistanı Hermann Eberhart’a:

“Hemen konuya gireceğim Herr Eberhart. Bu sabah fakülteye geldiğimde Alman olmadığımı belirtilerek şu yürürlüğe giren Devlet Memurluğuna Yeniden Saygınlık Kazandırma Kanunu’na göre işime son verildi.”<sup>26</sup>

21. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite* (İstanbul: Boyut, 2007) s.13.

22. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.14.

23. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.15.

24. ‘OSE’, Yahudi Sağlık Örgütü’nün kısaltması.

25. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.25.

26. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.28.

Profesör Goldhagen bir yandan hızla odasındaki eşyaları toplarken öte yandan da asistanı Eberhart'a, "Yahudi'yle evli Ari öğretim görevlilerine de işlerinde ilerlemek istiyorlarsa, eşlerinden ayrılmaları gerektiği bildiriliyormuş. Size de böyle bir şey söylen-di mi?" sorusunu yöneltir.<sup>27</sup> Herr Eberhart da benzer sorularla karşılaştığını; ancak eşin-den–Yahudi komşularının kızı Hanna–ayrılmayacağını belirtir. Bunun üzerine Profesör Goldhagen:

"Şimdi beni iyi dinleyin o zaman. Ocak ayından bu yana işten atılan ve tutuklanma tehlikesi altın-da olan bilim adamları Zürih'te bir akademik koloni oluşturdular, Yurtdışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Derneği adlı bir dernek kurdular. Derneğin adını not edin lütfen,"<sup>28</sup>

der ve sürgünlük maceralarının ilk adımı niteliğinde Hermann Eberhart'a şu bilgileri not aldırır:

"Bu derneğin başkanı Philipp Schwartz, Türk hükümetiyle bir anlaşma yaptı. Türkler üniversite re-formu yapıyormuş, bunun için de birçok Alman bilim adamı Türk üniversitesini yeniden yapılan-dırmak üzere Türkiye'ye gidecek. Anlaşmaya göre profesörler yardımcılarını da götürebiliyormuş. Benim bildiklerim bunlar. Benim hemen bugün ülkeyi terk edip İsviçre'ye gitmem gerekiyor. Tür-kiye'ye gider miyim, İsviçre'de neyle karşılaşırım, Türkiye'de bizi bekleyen nedir hiçbir fikrim yok. ... Eşinizden ayrılmadığınıza göre, burada size rahat vermeyeceklerdir. Derneğin telefonunu veriyorum. Eğer siz de ülkeyi terk etmeye karar verirseniz, beni bulmak için bu numarayı arayabi-lirsiniz."<sup>29</sup>

Hermann'ın anne ve babası, oğullarının ülkelerinden ayrılmasına karşı çıkmaları-na rağmen o kararlıdır:

"Hanna, sizin arkadaşlarınızın kızı. Biz evlenmeye karar verdiğimizde din farkı umurunuzda de ğil-di. Siz Aydınlanma'nın çocuklarıydınız. Biriniz doktor, biriniz hemşireydiniz. Ne kadar moderndi-niz! Şimdi fikrinizi mi değiştirdiniz? İyi günde, kötü günde sözü bile sizin düşüncelerinizden ileri şimdi..."<sup>30</sup>

Bu sözler, Nazi Almanya'sının nasıl bir anda korku imparatorlu ğuna dönüştüğünün göstergesi niteliğindedir. Türkiye'ye yolculuklarında, geminin güvertesinde Profesör Goldhagen Hanna'nın eşiyle konuşmalarına, çok sayıda bilginin arkalarında bilimin en ön sırasındaki ülkelerini bırakmış, bilimi olmayan bir ülkeye gittikleri yönündeki karam-sar konuşmalarına tanık olur, bunun üzerine şöyle cevap verir ona ki bu cümleler de

27. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.29.

28. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.30.

29. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.30.

30. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.31.

Schwartz'ın anılarından hareketle tarihsel gerçeklikle örtüşmektedir:

Philipp Schwartz'ı dinleseydiniz, belki bu kadar umutsuz olmazdınız Frau Eberhart. Batı pisliğinin bulaşmadığı harika bir ülke keşfettiğini söylüyor.<sup>31</sup>

“Alman Bilim İnsanları Danışma Merkezi” adı altında İsviçre'nin Zürih şehrinde mikrobiyolog Profesör Philipp Schwartz tarafından kurulan dernek, çok sayıda bilim insanının Türkiye’de görevlendirilmesine katkı sağlamıştır. Prof. Schwartz Maarif Vekili Dr. Reşit Galip başkanlığındaki reform komisyonunda edindiği izlenimlerini

“Almanya’dan bilim insanlarının utanç verici bir biçimde kovulmalarının şimdi yaratıcı bir anlam kazandığını görüyordum. Batı’nın vebasının bulaşmadığı harikulade bir ülke keşfetmişim,”<sup>32</sup>

sözleriyle dile getirir anılarında. Bu sözün hemen ardından bu kez anlatıcının şu açıklamaları kurgulanmış; yani romanın içerisinde gerçeklik olarak sunulur:

“Bu söz, ırkçılığın yalnızca Alman değil bir Batı icadı olduğunu, sömürgeciliği doğrulamak için ortaya atılan öjenizm tarifinin Francis Galton adlı bir İngiliz’e, Ari ırk tanımlamasının Gobineau adlı bir Fransız’a ait olduğunu da hatırlatıyordu.”<sup>33</sup>

Profesör Goldhagen genç meslektaşlarına sürgünlüklerini sorgulamayı bir kenara bırakmalarını, kendilerini “ülkelerinden rezilce kovulmuş kişiler olarak değil de başka bir ülkeye Rönesans gerçekleştirmeye buyur edilen bir kafile olarak” görmeleri tavsiyesinde bulunur ve Philipp Schwartz'ın, Dr. Reşit Galip’le kendileriyle ilgili anlaşmayı yaptıktan sonraki şu sözlerini hatırlatır ki bu da yine tarihsel gerçeklik olarak değerlendirilebilir:

“500 yıl önce İstanbul’u kuşattığımız zaman Bizanslı bilginler İtalya’ya göç etmişti ve buna engel olamamıştık. Sonuç olarak Rönesans gerçekleşti. Bugün Avrupa’dan bunun karşılığını alıyoruz, ulusumuzun yenileştirilmesini umut ediyoruz. Bilim ve yöntemlerinizi getirin, gençlerimize bilginin yollarını gösterin.”<sup>34</sup>

Romana şimdi de bir polisiye/dedektiflik romanı olarak bakmaya çalışalım:

Herr Eberhart tramvayda bilimsel makalelerini okurken yanına oturanın farkına varmaz; Almanca “Guten morgen Herr Eberhart” sözüne “Guten morgen”la cevap verir

33. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.34.

34. *Haymatloz: Özgürlüğe Giden Yol* [çeviren Sezer Duru ve Yeşim Tükel Kılıç] (İstanbul: Millî Reasürans T.A.Ş., 2007) s.9.

35. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.34.

36. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.34.



bilinçsizce. Başını çevirip sese döndüğünde “Saçları, başının sol yanından kalemle çizilmişçesine ayrılarak bir teli bile kıpırdamayacak şekilde yanlara yapıştırılmış, ince dudaklı, badem bıyıklı, mavi gözlü, buz bakışlı iri yarı kumral bir adamın yanına oturmuş olduğunu” görür.<sup>35</sup> Boyun damarları şişerek konuşan adam, Alman Konsolosluğu’ndan ve isminin Otto Kraus olduğunu belirtir. Bir Nazi’dir söz konusu gizemli takipçi, belki de eski bir meslektaşları ... uyarır Herr Eberhart’ı:

“Ama siz henüz gençsiniz. Şimdiye kadar politik bir faaliyetiniz olmamış. Bir yanlış yapmış, aşağı ırktan bir kadınla evlenmişsiniz. Yanlışınızı düzeltin. Boşanın gitsin. Yurdunuz sizi şefkatle kucaklayacaktır.”<sup>36</sup>

Bir başka ziyaretinde farklı bir teklifle ve tekliflerinin geri çevrilmesinden hoşlanmadıkları uyarısıyla gelir Otto Kraus:

“Ama sevgili eşinizden ayrılamıyorsunuz anlaşılan. Bu konuyu konsoloslukta tartıştık. Eğer Türkiye’deki varlığınızı Almanya için yararlı hale getirirseniz, diğer bir deyişle ülkenize hizmet ederseniz bu zaafınızı hoş görebiliriz. [...] Goldhagen ve diğer profesörlerin neler yaptıklarını, üniversite kurullarında alınan kararları, sorunların, tartışmaların neler olduğunu bize bildireceksiniz. İstedğimiz bilgileri söyleyeceğiz, siz onları bize sağlayacaksınız. Size ödemedede bulunacağız. Rahat bir hayat yaşayacaksınız. Ülkenize dönmek istediğinizde de orada bir vatansever olarak karşılanacaksınız.”<sup>37</sup>

Otto Kraus, tehditlerinin de işe yaramadığını görünce bu kez şantajla başvurur. Hanna’nın bir lokantada Profesör Goldhagen’in yardımcısı Nejat Zeki’nin elini tutarken gizlice çekilmiş fotoğrafını “Uğruna dünyanın en gelişmiş ülkesini terk ettiğiniz o aşağı ırktan kadının, ırkının özelliklerini göstererek yine Arî olmayan şu Türklerle size nasıl ihanet ettiği hakkında!” diyerek gösterir.<sup>38</sup> Fotoğraf, Otto Kraus tarafından basına da dağıtılır: “Alman ilmi yardımcının Yahudi karısı, Türk doçenti kendine âşık etti. Halbuki kocası onun için...”<sup>39</sup> Üniversite reformuna karşı çıkan çevreler, hükümet karşıtı basını kullanırlar: “Biz onları, gençlerimizi eğitsinler diye mi yoksa ayartsınlar diye mi çağırdık?”; “Yahudi karısını korumak için ülkesini terk etti ama kadın onu aldatınca intihar etti.”; “Bunlar mı gençlerimize örnek olacak?”<sup>40</sup> türünde yazılar yazarak, Otto Kraus’un işlediği cinayeti de intihar olarak yansıtırılar.

35. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.79.

36. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.81.

37. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.102-103.

38. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.117.

39. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.133.

40. Dehen Altner, *Sevgili Üniversite*, s.137.

Toparlayacak olursak, ne tür olursa olsun, kurmaca bir eseri eline alan okurun, eser-in tarihsel gerçekliğe uygun kurgulanıp kurgulanmadığını değil; onun kendi iç gerçekliğine uygunluğuna, bütünlüğüne bakması esas olmalıdır. Örneğimizde olduğu gibi, ya da birçok yazarın başvurduğu yollardan biri olan okurun yönlendirilme uğraşından uzak durulması gerektiği kanısındayım; bu, okurun, alımlayıcının kurmaca algısına dönük kuşkunun bir yansıması gibi algılanabilir. *Sevgili Üniversite*'de olduğu gibi, yazar, kahra-manlarını dilediği kadar, herkesçe çok bilindik şahsiyetlerden, gerçek hayattan dahi seç-se, hatta örneğimizde olduğu gibi inanırılığını arttırmak üzere romanın kapağına bir uya-rı dahi koysa, okur sözde yönlendirilmiş olur; bu durumda dahi roman, kurmacalığın-dan birşey kaybetmiş sayılmaz. *Sevgili Üniversite*'yi her türlü okuma girişiminde -gerek ta-rihsel, polisiye/dedektiflik, aşk ya da üniversite parodisi olarak okumada- tarihsel ger-çek/lik/lerle pek çok farklı koşutluklar ortaya konduğunda da gerçekliği yine tartışmalı bir gerçekliktir. Çünkü her türden kurgulamada bu kez yazarının süzgecinden geçip ge-len bir sözde gerçek/lik söz konusudur. Sonuç olarak, Yahudi asıllı bilim insanlarının ya-şadıkları tarihsel gerçek/lik/lerle, arka planda onların ülkemizdeki yaşantılarının kurma-ca düzleme taşınması, aralarında koşutluk kurmak, ilişkilendirmelerde bulunmaya çalış-mak aslında okurun, alımlayıcının yine kurmaca uğraşından öte bir etkinlik değildir. Bir başka deyişle fotoğrafçının flu bir objeye manuel netlik yapma uğraşısı gibi birşeydir.

#### KAYNAKÇA

- Allhemper, Alo und Norbert Otto Eke. *Literaturwissenschaft* (Paderborn: Wilhelm Fink Verlag, 2004).  
 Altner, Dehen. *Sevgili Üniversite* (İstanbul: Boyut, 2007).  
 Aytaç, Gürsel. *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler* (Ankara: Gündoğan, 1990).  
 Aytaç, Gürsel. *Edebiyat Yazıları 1995-2000* (İstanbul: Multilingual, 2001).  
 Çıkla, Selçuk. "Romanda Kurmaca ve Gerçeklik" *Hece: Türk Romanı Özel Sayısı*. Özel Sayı: 4, Eklerle 2. Basım (Ankara: 2010), ss.104-123.  
 Eco, Umberto. *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti* (İstanbul: Can Yayınları, 1995).  
 Gasset, José Ortega y. *Sanatın İnsansızlaştırılması ve Roman Üstüne Düşünceler* [çeviren Neyyire Gül Işık] (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012).  
 Haymatloz: *Exil in der Türkei. 1933-1945*. Schriftenreihe des Vereins Aktives Museum (Berlin: Band 8, 2000).  
 Haymatloz: *Özgürlüğe Giden Yol* [çeviren Sezer Duru ve Yeşim Tükel Kılıç] (İstanbul: Millî Reasürans T.A.Ş., 2007).  
 Jahraus, Oliver. *Grundkurs Literaturwissenschaft* (Stuttgart: Klett, 2008).  
 Pamuk, Orhan. *Saf ve Düşünceli Romancı* (İstanbul: İletişim, 2011).  
 Parla, Jale. *Don Kişot' tan Bugüne Roman* (İstanbul: İletişim, 2000).  
 Uygur, Mermi. *İnsan Açısından Edebiyat* (İstanbul: Remzi, 1985).  
 Yücel, Tahsin. *Alıntılar* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997).  
 Yücel, Tahsin. *Yazın, Gene Yazın* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995).